

Elektrik Yatırımlarının Problemleri

Kemal Tan
Yük Müh.
Sanayi Bakanlığı

Sanayide ilerlemiş memleketlerde elektrik enerjisine duyulan ihtiyaç, esas gelişmiş bulunan elektrik üretim kapasitesinin her sene % 6 ilâ 8 arasında artırılması şeklinde belirtilmektedir. Geri kalmış memleketlerde ise bu ihtiyaç, bir yandan aydınlatma ve ev ihtiyaçları gibi sosyal isteklerin, diğer yandan kurulması ve geliştirilmesi istenilen ve durdurulamayan, daha doğrusu durdurulması istetilmeyen sanayiın ağır baskıları altında bulunduğundan, mevcut elektrik üretim kapasitesinin her sene en az % 10 artırılmasını zorlamaktadır.

Memleketimizde elektrik üretim tesislerinin yıllık oranını bulmak üzere yapılacak basit bir araştırmada meselâ 1947 yılında 251400 kilovat olan kurulu gücün 14 sene sonra 1961 senesinde 1.342.000 kilovata yükselmiş, yani 14 senelik ortalama olarak her sene 78 000 kilovat artmış, bulunduğu görülmektedir. Bu artışın her seneki oranlarının ortalaması % 13,2 olduğunu ve bu dönemde zaman zaman ihtiyacın frenlediğini de düşünerek % 14 artışı memleketimiz için normal bir değer olarak kabul etmenin doğru olduğu sonucuna varılır.

Memleketimizdeki elektrik tesislerinin kıymeti 1958 senesinde doların değeri 2.80 TL. sından 9 TL. sına çıkarılması da göz önünde bulundurularak 4.8.1958 tarihinden önce kurulmuş tesislerin 1.329.781.000 TL. sı olan değeri, bu tesislere sarf olunan Türk parası kısmı değişmediği düşüncesi ile, iki katı yani 2.659.562.000 TL. sı kabul edilirse, 1959 senesi sonunda elektrik tesislerinin değeri 2.917.331.000 TL. sı bulmuş olduğu EIE istatistiklerinden hesaplanabilir. Her sene % 14 artırılabilmesi için de 400.000.000 TL. sı paranın elektrik yatırımlarına ayrılması gerekir.

Memleketimizin kıyı bucaklarında bile artık elektriğin tanındığını ve su, yol gibi sevilerek istendiğini göz önünde tutarsak buna karşı aldırnamazlık etmemiz ve bu yatırma lüzumlu paradan kaçınmamız biraz zor olsa gerektir. Esasen ekonomik ve toplumsal kalkınmamızın da belli başlı bir dayanağı bulunan elektrik tesislerinin para ihtiyacını karşılamamın yollarını aramak ulusal bir ödevimiz olduğunu da hiç bir zaman unutmamak mecburiyetindeyiz.

Bu hususta bir karara varmadan önce Dünya çapında problemin nasıl ele alınarak çözüm yolları bulunduğuna göz atmakta, memleketimiz için

yürünülecek yolun seçilmesine ışık tutması yönünden, faide vardır.

Endüstrinin kendi ihtiyacı için sahip bulunduğu elektrik üretim tesisleri hariç tutularak 1958 yılında ve bu yılın rayiç değerleriyle değerlendirilen ve Birleşmiş Milletler istatistiklerine göre hesaplanan, bütün Dünyadaki âmme sektöründe kullanılan toplam elektrik enerjisinin gücü takriben 354.000.000 kilovattır. Bunun 233 milyon kilovat termik ve 121 milyon kilovat da Hidro-Elektrik santrallardadır. Bu üretim tesislerinin 1958 rayiçleriyle değeri 79 milyar dolar olarak tahmin edilmektedir ki buna elektrik taşıma ve dağıtım tesislerinin değeri de ilâve edilirse Dünyadaki bütün elektrik tesislerinin 1958 yılındaki değeri 110 milyar US dcları tuttuğu sonucu elde olunur.

Her sene % 10 artışla 10 senede mevcut tesisler kadar yeni tesis meydana getirilmesi gerekeceğine göre, Dünyanın elektrik yatırım ihtiyacı her yıl en 11 milyar dolar (takriben 99 milyar TL) tutarki bu miktar Dünya gelirinin azımsanmıyacak bir kısmını teşkil eder ve problem Dünya için dahi çok önemlidir.

Sermaye piyasaları son derece gelişmiş bulunan Batı Avrupa, İngiltere, Amerika Birleşik Devletleri, Kanada, Japonya ve Avustralya gibi memleketlerde bu finansmanın büyük bir kısmını özel fonlardan sağlanan uzun vadeli istikrazlar teşkil etmektedir. Meselâ Amerika Birleşik Devletlerinde son senelerde özel sermayeye ait elektrik tesisleri, memleketteki bütün elektrik tesislerinin % 76 sı teşkil ettiği ve bunların da yeni yatırım ihtiyaçlarını takriben:

% 45 ilâ 50 sinin uzun vadeli istikrazlardan, % 15 ilâ 20 sinin öz sermaye artışlarından, % 40 ilâ 30 nün da otofinansmandan, karşılandığı, Milletlerarası Kalkınma Bankası Elektrik, Gaz ve Su İşleri Şubesi Müdürü A. D. SPOTTSWOOD'un bir raporunda zikredilmiştir.

Keza Elektrik İdaresinin Devletleştirildiği İngiltere'de son 10 sene zarfında yeni elektrik yatırımlarının % 40 dan fazlası amortisman ve ihtiyatlardan ibaret otofinansman yolu ile sağlanmış bulunduğu ve elektrik konseyince gelecek yılların elektrik yatırımlarının da takriben % 50 sinin aynı oto finansman kaynaklarından karşılanması düşünüldüğü ilgili raporlardan anlaşılmaktadır.

1958 yılında Dünyadaki mevcut amme hizmetlerine ait elektrik üretim kapasitesinin, ser-

maye durumu itibarile 3 bölüme ayrılabilen Dünya memleketlerine dağılışı:

1	—	Sermaye piyasaları gelişmiş ve yukarıda sayılan memleketlerde	265 milyon kilovat
2—	Sovyet ve Doğu Rusya, Çin ve Avrupa Kıt'ası memleketlerinde	51 milyon kilovat	
3	—	Sermaye piyasaları gelişmemiş veya mahdut ölçüde sermaye piyasalarına malik olan memleketlerde (Bu memleketlere Ja ponya ve Avusturalya ha riç teknil Doğu ve Güney Doğu ile Orta Doğu Asya ve Pasifik Memleketleri, Afrika'nın büyük kısmı, teknil Güney ve Merkezi Amerika memleketleri da hildir)	38 milyon kilovat
	Toplam	354 milyon kilovat	

dan ibarettir.

Memleketimizin 1958 de 739.500 kilovatı şehir ve 290.500 kilovatı da endüstri santralleri olmak üzere 1.030.000 kilovat kurulu elektrik gücü ile dahil bulunduğu 3 ncü bölümdeki memleketlerde elektrik üretim ve dağıtım tesisleri, mahdut bazı istisnalarla, devlet ve Belediyelere ait bulunduğu ve sayılı bazı memleketlerde elektrik idareleri bir Bakanlık tarafından idare edilmekle beraber, Hükümetlerin bu idarelere yarı muhtar veya bağımsız teşekküller hüviyeti verdiği görülmektedir. Ekseriya bu teşekküller tesislerini genişletmek maksadile para istikrazına yetkilidirlen. Bunlardan bazıları mahdut olan sermaye piyasalarından kısmen faydalanmakta veyahut devamlı devletin yardımını sağlamaktadır. Sermaye piyasalarından para sağlanamadığı hallerde ise Devlet santralleri çaresiz Devlet bütçelerinden faydalanmak zorunda kalmaktadırlar.

Memleketimiz gibi kalkınma halindeki memleketlerin bütçeleri çoğu zaman yüklü ve ekseriya dengesiz ve açık olduğuna göre elektrik tesislerinin yeni yatırımları için ihtiyaç duyulan ağır yatırım yüklerinin bu bütçelere yüklenmesi bir hayli yeni zorluklar yaratmaktadır. Özellikle hızlı gelişme yolunda olan ve memleketimizin benzeri memleketlerde, yol okul ve hastahane gibi gelir getirmiyen sosyal ihtiyaçların bitmez tükenmez para isteklerini karşılamak zorunda bulunan Hükümet bütçelerinden elektrik yatırımlarının tamamını değil bir kısmını bile beklemek çıkar bir yol olmasa gerektir.

Bu bakımdan bazı memleketler, 1950 yılından sonra memleketimizde olduğu gibi, elektrik ve

diğer kalkınma ihtiyaçlarına lüzumlu paranın tedariki için kendi merkez bankalarından istikraz yapmak veya mevcut nakit paranın dışında karşılıksız para basmak ve bastırmak çarelerine başvurmuşlardır. Böyle tedbirler ise kaçınılmaz bir şekilde enflasyona ve onun feci sonuçlarına yol açacağından tavsiye edilecek çare olmasa gerektir.

Elektrik tesislerinin geliştirilmesi işi hükümet bütçelerinden yapılacak ayırımlara bağlı kaldığı takdirde, başka türlü karşılanması imkânsız ve pek önemli diğer bazı hizmetlerden fedakârlık pahasına yapılan bu ayırımlar pek az olabileceğinden yeni tesislerin kurulması işi gecikir, mevcut tesisler artan ihtiyaçları karşılayamayacak hale düşer ve bunu önce gerilimin sonra da frekansın düşmesi takip eder. Böylece âmme hizmeti aksar, ekonomik faaliyetler yavaşlar ve işte bunun acı sonuçları ve etkileriyle Hükümet diğer sosyal ihtiyaçlardan yeniden fedakârlık etmek suretile elektrik işlerine bir hamle daha yapar ve bir miktar durumu düzeltmeye muvaffak olur. Ancak endüstrinin artık Hükümetin elektrik tesislerine güveni kalmadığından kurulacak fabrikalar, elektriği çok pahalıya mal eden fakat fabrika ve imalâtın ihtiyacını, daima karşılayabilen münferit dizel elektrojen gruplarını, adeta imalât makinesi imiş gibi diğer makinelerle birlikte sipariş ve tesis etme yoluna giderler. Bunlar ise imalâtın fiyatını artırır, yani vatandaşın yaşama şartlarını ağırlaştırır.

Kalkınma halindeki bütün memleketlerde olduğu gibi, memleketimizde de ekonomik gelişmenin, ancak devamlı bir artış kaydeden yeteri kadar bol ve müsait enerji ile mümkün olacağı herkesin anlamış olduğu bir hakikattir. Bu ana hizmet için gerekli muazzam sermayenin veya daha geniş anlamda yatırım imkânının, yukarıda izah edilen sebeplerle, Devlet bütçesine bağlı olmadan tedariki şarttır.

Hariçten istikraz imkânları ve sermaye piyasaları sınırlı veya yok olan memleketimiz ve benzerleri memleketler, esasen güvenmemeleri lâzım gelen Hükümet bütçesinden de yeteri kadar yardım alamıyorlarsa lüzumlu yatırım imkânlarının mühim kısmını elektrik abonelerinden kifayetli ücretler istemek, yani makul bir tarife tatbik etmekle sağlamak cihetine gitmelidirlen.

Müstakbel elektrik yatırımlarını karşılamak için her sene tedariki lüzumlu para ekseriya okadar cüz'i zamlarla temin edilmesi mümkün olduğu halde bunun düşünülmemesi cidden hayret edilecek bir olaydır.

Meselâ memleketimizdeki elektrik idarelerinin her sene ayırmakla mükellef buldukları takriben tesis bedellerinin % 5 i oranındaki amortismanları yukarıda belirtilmiş olan 2.917.331.000 TL

tesis bedellerine göre 145.866.550 TL. senelik yatırım ihtiyacı olarak hesaplanan 400.000.000 TL. sından düşülürse geriye kalan 255 milyon liranın temini icap edecektir. Belediye elektrik idarelerinden Sanayi Bakanlığınca tarifeleri tasdik olunan İstanbul, Ankara, İzmir gibi büyük şehirlerimizin dahil bulunduğu takriben 300 Belediyenin 1,5 milyar kilovatsaat elektrik satarak elde ettikleri hasılat 376.000.000 TL. ve buna karşılık amortismanı da kapsayan masrafların toplamı 293.000.000 TL. sıdır ki, 84 milyon lira fazla varidat sağlamaktadırlar. Diğer Belediyeler ile Etibank Ve Çukurova Elektrik Anonim Ortaklığının doğrudan doğruya Sanayie yaptığı satışlardan elde edilen fazla varidatlarda ilâve olunursa elektrikten Türkiyede halen masraftan fazla olarak temin olunan varidat 155 milyon lirayı bulacağını tahmin ve kabul etmekle hataya düşülmez. Böylece yatırım ihtiyacının 100 milyon lira kalan bakiyesi, 3,050 milyar kilovatsaat üretimin % 15'i zayıt olarak kabul ile satılan 2,455 milyar kilovatsaata bölünürse takriben 4 kuruş bir zamma tekabül eder.

Fakat bu gibi zamlar bazı ahvalde sun'i surette düşürülmüş olan elektrik fiyatları ile karşılaştırıldığı ve yüzdelerle ifadelendirildiği zaman yüksek görülebilir. Yine bunun memleketimizden en iyi misalini Çukurova Elektrik Anonim Ortaklığında son yapılan ve tarifelerinin normal hale icramdan başka bir şey olmayan değişiklikler teşkil etmektedir. Bu şirketin elektrik maliyetinin dahi altında olan beher kilovat saati 3 kuruştan Belediyelere yapmakta olduğu anormal satışını, takriben Şirketin satış maliyeti olan 9 kuruşa çıkarmasındaki 6 kuruşluk zammı bütün mahalli gazetelerin % 200 zam şeklinde lüzumsuz bir yaygara ile halka yaydıklarını en iyi misal olarak söylemek mümkündür.

Esas olarak elektrik daima normal fiatıyla satılmalıdır. Normal fiattan kastedilen manâ, bu fiatla yapılacak satıştan elde edilecek hasılat;

- a) Bütün işletme, bakım ve idari masraflar ile vergi, faiz ve yeteri kadar amortisman bedelleri,
- b) İstikraz faiz ve taksitlerinin amortisman ile itfa edilemeyen kısmı ve tevsiatın takviye ve genişletilmesine yetecek kadar bir varidat fazlasını,

sağlayabilmelidir. Dünya Kalkınma Bankası veya diğer borç verme menbaları genel olarak elektrik idarelerinin elektrik satış tarifelerini bu yönlerden tetkik ettikten sonra yardım taleplerine olur veya olmaz cevaplarını vermektedirler. Ayrıca yapılacak elektrik yatırımlarının iç finansmanı karşılığı millî paranın da tedarik edilip edilemeyeceği, dış kredi idareci ve yetkililerinin önemle üzerinde durdukları bir husustur.

Elektrik tesislerine lüzumlu paranın, böyle tarife yolu ile temini, bazı kimselerin gözünde büyüyebilir. Fakat aynı paranın Hükümet bütçesinden ya doğrudan doğruya veya çeşitli yollardan karşılanması halinde daha zaruri olan Okul, yol, su ve benzeri hizmetlere daha az para ayrılmasına veya Hükümetin bütün bu hizmetleri de aksatmamasını temin edecek olan genel bir vergi zammına gitmesine sebep olacağını bu gibi kimseler hiç hesaba katmamaktadırlar. Hükümetler yeni bir vergi ihdası veya vergi arttırılması kararlarına, sırf politik sebeplerin dahi yeten baskısı ile nadiyen varabilmişlerdir.

Esasında elektrik tesisleri için yapılacak yatırımlara genel vergi yolu ile, bu tesislerden doğrudan doğruya faydalanamıyacak vatandaşları da, faydalanacaklarla aynı nisbette iştirak, ettirmek, sosyal adalet kaidelerine de uymamaktadır. Halbuki elektrik kullananlardan tarifeler yolu ile yeni elektrik yatırımları için para temini, kendisinin kullandığı elektrik için evvelce yapılmış olan yatırımlara sonradan iştirakini istemek gibi, tamamen sosyal kaidelere uygun bir yol demektir. Böyle normal tarife tatbiki yerine elektrik tesislerinin geliştirilmesine lüzumlu paranın elde edilmemesine yol açan anormal derecede düşük tarifelerle işletmeye devam den idarelerde önce mevcut tesislerin kifayetsizliğinden dolayı gerilimin anormal düşmeleri ve sonrada ardı arkası kesilmeyen ceryan kesilmeleri meydana gelecektir. İş bununla da kalamıyarak yeni ihtiyaçlara elektrik tahsis olunamaması, hangi çapta olursa olsun bütün sanayi kollarının kendi imkânları ile ve daha pahalı olarak elektrik üretmelerine ilâveten klima ve mutfak işlerinde elektriğin kullanılması gibi elektrik işletmelerince arzu edilen hizmetler için dahi elektriğe tahditler konulması sonuçlarını hasıl edecektir.

Yine birçok kimselerde, devlet yardımı görme esasına dayanan elektrik işletmeciliğinde de olsa, sınıai kalkınma için ucuz elektrik tarifelerine ihtiyaç bulunduğu samimi kanatı vardır. Halbuki alüminyum sanayii ve bazı hususi maden ve kimyevi maddeler sanayii gibi çok miktarda elektrik enerjisine ihtiyaç gösteren mahdut sanayi istisna edilirse memleketimiz gibi az gelişmiş memleketlerde tesisi ilk akla gelen sanayi kurulması, elektrik fiyatlarına bağımlı değildir, denilebilir. Bunlarda mühim olan enerjinin fiatı değil onun tedarikidir.

Fakat sanayi için ucuz elektrik enerjisini esas kabul edenler bu kabil sanayi meselâ Avrupa ve Amerikadaki benzerlerinden elektrik enerjisi fiyatlarını düşünmekte ve bundan dolayı memleketimizde de elektrik enerjisi fiyatının bu mertebede olmasını zaruri sanmaktadırlar. Bunlar az gelişmiş memleketlerde kurulan elektrik tesislerinin

de, mukayese ettikleri memleketler ile karşılaştırılmasını henedense unutmaktadırlar.

Az gelişmiş memleketlerde ve memleketimizde kurulan elektrik tesisleri ile sanayide ileri gitmiş Avrupa ve Amerika gibi memleketlerdeki benzeri tesisler mukayese edilirse aşağıda hülâsa edilen sonuçlara varılır.

1 — Bu memleketler elektrik tesislerine lü zumlu makina ve malzemenin hatta bazen bu işte kullanılacak inşaat malzemesinin bile çoğunu baş ka memleketlerden ithal etmek zorundadırlar. Devlet Teşekküllerine ait bile olsa malzemeler için % 40 nisbetine kadar gümrük resmi ve en az bir okadar da nakliye sigorta yükleme ve boşalt ma masrafları ödenir.

2 — Elektrik tesis ve işletmelerinde işçi üç retlerinin az gelişmiş memleketlerde daha düşük olması sebebiyle bu yönden bir ucuzlamayı hatırlamak mümkündür. Fakat bu memleketlerde işçi lik daha az makineleşmiş ve ileri memleketlerde bir işçinin görebildiği işin bir kaç işçi tarafından ve daha pahalı görüldüğü hesaba katılırsa bu düşüncenin de ucuz elektrik için varit olamayacağı kolayca anlaşılır.

3 — İnşaat ve montaj sırasında, bazıları az gelişmiş ve iş bilmez memleketlerdeki lüzumlu kır tasıyecilikten ileri gelen sebeplerle, inşaat ve montajın ikmalinde beklenmedik gecikmeler husule gelerek tesislerin pahalıya malolmasına ve bağlanan sermayenin geç verimli hale gelmesine yol açar. Ancak birçok az gelişmiş memleketlerde olduğu gibi memleketimizde de zamanın önemi takdir edilemediği için işi bir an önce bitirme duygu ve hevesi de yoktur. Askerlikte bir subay öğretmenin dediği gibi, halkımız asırlarca kara sapanın ve öküzün peşinden yürüdüğünden onun temposuna alışmıştır. Kökleşmiş bu ve bunun gibi bazı alışkanlık ve davranışların kısa zamanda değişebileceği beklenmemekle beraber, bunların her işte olduğu gibi elektrik tesislerinde de masrafları yükselten bir amil olduğunu bilmek icap eder.

4 — Elektrik tesislerini meydana getirmek üzere istikraz edilen paralar için, bilhassa iç finansmana ödenen faizler ve itfa taksitleri diğer ileri memleketlere nisbeten daha yüksektir. İç finansman ekseriya kısa vadeli olup itfa taksitleri de bir hayli yüksek olmaktadır.

5 — Elektrik işletmelerinin yedek malzeme ve teçhizatı da dışarıdan getirildiği ve daha pahalı ve kalifiye bakım personeli ekseriya bulunmadığı için tamir ve bakım masrafları da daha yüksek olmaktadır.

6 — Az gelişmiş bir çok memleketlerde olduğu gibi memleketimizde de yetişmiş işletme personeli azdır. Bu sebeple kurulu elektrik gücü başına çalışan personel adedi, bilhassa devlet işletmelerinde, çok yüksektir. Ekseriya işletme perso-

nelinin yetiştirilmesi ve işletmenin devam ettirilmesi için ecnebi uzmanlardan faydalanılır. Bu yüzden düşük yevmiyeye rağmen işletmelerin işçilik masrafları, sanayileşmiş memleketlerdekinden bir hayli yüksek olur.

Bu konuda üzerine önemle eğilinmesi gereken bir hususu da belirtmekte faide vardır. Memleketimizde elektrik işletmelerinin hemen hepsi Devlet Teşekkülleri veya ondan pek az farklı olan Belediye işletmeleridir. Bunlarda tatbik edilen maaş, ücret ve yevmiye baremleri, elektrik işletme personelinin diğer memur ve müstahdemden farklı tutmadığı için, bu ücretler ileri memleketlerdekine kıyasen çok düşük seviyede olduğu gibi, kendi serbest piyasa rayiçlerimiz ile de kıyaslanamayacak derecede düşük hale gelmiştir. Bu sebeple bilhassa genç ve kabiliyetli mühendis ve teknisyenler mütemediyen elektrik idarelerinden ayrılmaktadırlar. Halen bu işletmeleri, Devletin vaktile diğer memurlarından daha üstün barem ücretleri ve ek görev gibi munzam menfaatlerle takviye etmiş ve uzun seneler bu tarzda işine bağlı olarak çalıştırmış bulunması dolayısıyla tekaütlük süresinin sinuna yaklaşmış tecrübeli mahdut işletmecilerin önderliği yürütmektedir. Bunlardan süresi dolanlar ayrılmaya devam ettiğine göre, sonları gelmeden, hiç olmazsa barem kanunlarının çıktığı çeyrek asır öncesi Devletteki zihniyetle hareket edilerek teknik eleman ücretlerini cazip hale getirmek icap eder. Bundan başka Devlet Barem Kanunlarının çıktığı senelerde nisbeten cazip olan teknik elemanların durum ve ücretlerinin, bu baremlerde yapılan her değişiklikte tasavvur ve tahayyül edilemeyecek bir kin ile teknik eleman aleyhine bir tarafı kırılarak bu günkü hale gelmesine sebep olan düşünce ve zihniyetin daima aynı kalacağını hesaba katarak, teknik elemanlara emniyet verici tedbirlerin de bu İslahat ile birlikte alınmasında gecikilmemelidir.

İşte bütün bu sebeplerle memleketimizdeki elektrik fiatları, Avrupa ve Amerika ile mukayese edilirse mutlaka bir hayli yüksek olması icap etmektedir. Fakat ekseriyetle elektrik işletmelerini idare edenler, tarife gelirleri ile masraflarını karşılayabilmek ve tesislerini genişletmeye lüzumlu yeni yatırımlar için tatminkâr gelirler elde edebilmek üzere tarife seviyelerini tanzim etmeğe yetkili değillerdir. Yetkili makamlar ise bu tarifeleri ekseriya düşük tutmak istemektedirler.

Elektrik tarifelerini tanzim etme yetkisine sahip ve bundan sorumlu olan (Memleketimizde büyük nisbette Belediyeler) makamlar, sun'î olarak tarifeleri düşük tutmakla memleket ekonomisine yapılan zararı hakiki değerlerle hesapladıkları takdirde, düşük tarife dolayısıyla meydana gelecek enerji kifayetsizliği ve hizmetlerin lâıyık ile yapılamaması sonucunda memleket ekonomisine yüklenilecek masrafların, normal tarife temini için ya-

pılacak zamlardan çok daha yüksek olacağını anlayacaklardır.

Bu husus ekonominin bilhassa sanayi bölümü için varittir. Bir çok endüstri kollarında bu endüstrinin satın aldığı elektrik için ödediği bedel toplam istihsal masraflarının nisbeten ufak bir cüz'unü teşkil eder. Bir O E E C raporuna göre Avrupada elektrik bedeli toplam istihsal masraflarının takriben % 1,1 i olduğu belirtilmiş olup Amerika Birleşik Devletlerinde de hemen hemen bu nisbet aynıdır. Bu nisbet kâğıt ve tekstil sanayiinde % 1 ilâ 3,8 i ancak bulduğuna nazaran elektrik fiatlarına yapılacak zam yüzde yüz olursa sanayi mamulleri masraflarında (dolayısıyla maliyet ve fiatlarında) ancak bu nisbette bir tesiri olur. Yani elektrik fiatlarına yapılacak yüzde yüz zam sanayi mamullerinin fiatlarında % 1 ilâ 4 nisbetinde bir tesiri olur. Bu kadar zamma ihtiyaç olmadığına göre elektrik tarifelerindeki meselâ % 30 yükselişin sanayi mamulleri fiatlarında % 0,3 ilâ % 1,2 arasında yapacağı bir tesirin sanayi gelişmesini önleyeceğini iddia etmenin biraz zor olacağı söylenebilir. Aksine olarak tarife düşüklüğü sonucunda enerji kifayetsizliği ile sanayie enerji tahsi sedilememesi, hakikaten sınai kalkınmaya mani teşkil edeceği aşikârdır. Meselâ yalnız İstanbul Belediyesiinden halen 2669 sanayi abonesi 55583 kilovat takat talebinde bulunmuş elektrik idaresi bunları karşılayamamıştır. Elektrik bekleyen bu sanayi'ye göz atılacak olursa bunlar çivi rabrikası, Elektromotor imalâthanesi, lâstik hortum imalâthanesi, İlâç Fabrikası, Kutu İmalâthanesi, lâstik imalâthanesi, Bakır Tel İmalâthanesi, Kurdela Fabrikası, Demir Çekme, iplik bokum, dokuma, yün iplik fabrikaları, Havlu İmalâthanesi veya pres, torna atelyeleri gibi memleketimiz için bir saniye bekletilmeden enerji verilip faaliyete geçirilmesi gereken sanayidir.

Mesken ve tenvirat abonelerine gelince, elektrik işletmelerinde çalışanlar bu abonelerin ücret tarifelerini asla makul bulmadıklarını ve yapılan zamlardan daima şikâyet ettiklerini çok iyi bilirler. Ancak bu şikâyeti edenlere ekseriya (son.ay ne kadar elektrik parası ödediği) sorulsa, mutlaka kendilerinin dahi fark etmedikleri bir para ödemiş olmaları dolayısıyla cevap veremeyecekleri, hal-

buki ev kirasını derhal söyleyebilecekleri görülecektir.

Avrupa ve Amerikada olduğu gibi bir çok az gelişmiş memleketlerde de geçim endeksine dahil diğer maddelerin fiatlarıyla kıyaslandığı zaman, elektrik fiatlarının bir hayli düşük kaldığı görülmektedir. Memleketimizde ise meselâ Ankara'da perakende fiatlarla mukayese edilirse 1931 ve 1961 senelerindeki fiatların hemen hemen on misli arttığı halde elektriğin tersine % 18 düştüğü görülür. (Aşağıdaki tabloya bakınız.)

Bu sonuç yakıt fiatlarının, işçi ve personel ücretlerinin hatta doların değeri üç mislinden fazla yükselmesi sebebiyle ithal etmek zorunda olduğumuz elektrik üretim ve dağıtım tesisleri fiatlarının yükselmesine mukabil elektrik fiatlarının düşmesi gibi memleketimizde gülünç bir tezadın içinde bulunulduğunu ifade eder.

Memleketimizde hidrolik santr alların inşa ası ve enerji satışlarının artışı ile elektrik fiatlarının mevcut fiatlardan daha aşağı düşeceği gibi, yine bir çok kimselerde samimi bir kanaat vardır. Fakat herşey 10 misli yükselmiş elektrik 2 misli yükselmiş olursa bunun 5 misli ucuzlama demekten başka ne mana taşıyacağı düşünülerek bu soru da cevaplanmış olur. Esasında hidrolik santrallarda yakıt masrafları yoktur, fakat buna karşılık baraj ve su inşaatları ile gös sahasında kalan arazi köy ve yol istimlâkleri bunların ilk tesis masraflarını termik santrallara nazaran çok yükselttiğine işaret etmekle yetinilecektir.

İzahına çalışılan bu finansman, elektrik idarelerinin mevcut olan fazla gelir ve amortismanları ile bütün memleketteki elektrik tarife keşmekeşine son verecek aynı tip normal bir elektrik tarifesinin her yerde tatbiki sonucunda elde edilecek fazla gelirlerin birleştirilmesi suretile sağlanabilir. Bu ise bütün elektrik idarelerini kapsayan bir kurumun kurulması ile mümkündür. Ancak böyle bir kurum tek elde toplayacağı ve elektrikten başka şeye sarf edemeyeceği yatırım imkânlarını bir program ve plân dahilinde memleket elektrifikasyonuna sarf edebilir; ve bu problemi, Devlet bütçesine yük olmadan veya bütçenin pek cüz'i yardımlarıyla çözmeğe imkân bulabilir.

	Birimi	kuruş olarak	Yükseliş	Aynı yükseliş oranı ile	yükselse idi
	1931	1961	Oranı %	elektriğin kilovat saati	Krş olarak
Ekmek (Kg)	8,0	93,3	1166	326	
Pirinç (Kg)	35,2	381,9	1085	304	
Koyun eti (Kg)	66,5	600,0	902	253	
Yumurta (1 Adet)	3,0	30,0	1000	280	
Zeytin tanesi (Kg)	26,6	549,5	2066	578	
Sabun (Kg)	35,9	455,0	1267	355	
Su (m3)	10,0	90,0(1962)	900	252	
Elektrik (kWh)	28,0	23,0	(-18)	—	